Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΟΥ κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΙΑ τὶς πολιτικὲς πεποιθήσεις τοῦ Σολωμοῦ πρέπει νὰ πῆ κανεὶς πάρα πολλά, ἂν κι' οἱ βιογράφοι του σχεδὸν σιωποῦν γι' αὐτές. Ὁ Σολωμός, ποὺ κατὰ τὰ φοιτητικά του χρόνια ἔδρασε ὡς καρβονάρος κι' ἔλαβε μέρος στὴν ἐπαναστατικὴ κίνησι τῆς Ἰταλίας μαζὺ μὲ τὸν Βύρωνα στὰ 1816, ὁ Σολωμός, ποὺ κατόπιν τραγούδησε τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821 μέσα στοὺς φλογεροὺς στίχους τῶν «Ὕμνων» του καὶ χτύπησε τὴν Ἱερὰ Συμμαχία, κατὰ τὰ τελευταῖα του χρόνια εἶχε ἀλλάξει φρονήματα. Ἂς μὴ λησμονοῦμε σχετικῶς, πὼς ὁ ἀδελφός του Δημήτριος ὠργάνωσε στὴν Ἑπτάνησο τὸ κόμμα τῶν Καταχθονίων, τὸ κόμμα ποὺ δὲν ἤθελε τὴν ἕνωσι μὲ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ ὑποστήριζε τὴν ἐξακολούθησι τῆς ἀγγλικῆς προστασίας. Ὁ ποιητής, ἂν καὶ δὲν ἀσπαζόταν ἀπολύτως τὶς ἀρχὲς τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅμως δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν Ριζοσπαστῶν, ποὺθελαν τὴν ἕνωσι, κι' ἰδίως ἀφότου δόθηκε στὰ Νησιὰ ἡ ἐλευθεροτυπία στὰ 1848.

Ἀλλὰ τότε τί ζητοῦσε ὁ Σολωμός;

Ὁ ποιητὴς δὲν ἦταν οὔτε καταχθόνιος, οὔτε ριζοσπάστης, ἀλλὰ μεταρρυθμιστής. Πίστευε δηλαδὴ πὼς ἡ Ἑπτάνησος ἔπρεπε νὰ μείνη στοὺς Ἄγγλους σὰν ἕνα ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ γιὰ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Κι' εἶχε δίκηο. Ἡ Ἑπτάνησος, παραβαλλομένη μὲ τὸ τότε Κράτος, ἦταν πολὺ πιὸ προηγμένη. Εἶχε θαυμαστὴ διοίκησι κι' ἀσφάλεια. Εἶχε δίκαιο πολὺ πιὸ συγχρονισμένο. Εἶχε τέχνη σπουδαία καὶ γενικῶς ἐπικρατοῦσε στὰ Νησιὰ ἕνας ἀνώτερος κοινωνικὸς πολιτισμός, ποὺταν ὄνειρο γιὰ τοὺς ἐλεύθερους Ἕλληνας τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς. Ἡ ἕνωσις συνεπῶς θάχε καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴν Ἑπτάνησο, ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα δὲν θὰ πρόσφερε σχεδὸν τίποτε ἐκπολιτιστικῶς. Κι' ἔτσι συνέβη. Οὐσιαστικῶς ἡ ἕνωσις ἀπονέκρωσε τὴν Ἑπτάνησο, ἐνῶ ἐπὶ τῶν Ἄγγλων ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ προνομιοῦχα κράτη τῆς Εὐρώπης, πραγματικὸς παράδεισος ἀπὸ ἀπόψεως πλούτου, πολιτισμοῦ, προόδου καὶ διοικήσεως. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα συνεπῶς ἡ Ἑπτάνησος ἔπρεπε νάναι τὸ καλὸ παράδειγμα κι' ὁ Σολωμὸς ἦταν σὲ θέσι νὰ γνωρίζη τί σημασία εἶχε γιὰ ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμὸ ἕνα τέτοιο ὑπόδειγμα. Γιὰ τοῦτο θαύμαζε κι' εὐγνωμονοῦσε τοὺς Ἄγγλους· ἀλλὰ κι' οἱ Ἄγγλοι τὸν τιμοῦσαν καὶ τὸν ἐσέβοντο, ὅπως κανέναν ἄλλο Ἑπτανήσιο. Κανένας δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ περιδιαβάζη στὸν κῆπο τοῦ παλατιοῦ στὴν Κέρκυρα, κι' ὅμως ὁ Σολωμὸς ὧρες ὁλόκληρες περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὰ φυλλώματα τοῦ παραδεισένιου περιβολιοῦ. Παρ' ὅλη τὴν αὐστηρὴ ἐθιμοτυπία τῶν Ἄγγλων Ἁρμοστῶν στὴν Κέρκυρα, γιὰ τὸν Σολωμὸ ἡ ἐθιμοτυπία αὐτὴ εἶχε καταργηθεῖ. Ἔπιαινε ὁποιαδήποτε ὥρα ἤθελε σπὸ παλάτι καὶ συνωμιλοῦσε μὲ τὸν Ἁρμοστή. Ἰδίως ὁ Ἁρμοστὴς Σείτων τὸν ἐλάτρευε. Εὐγνωμονῶντας ὁ ποιητής, τοῦ ἀφιέρωσε τὴ μετάφρασι τοῦ «Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας» στὴν Ἰταλική, ἀοὺ γίνηκε στὰ 1843 ἀπὸ τὸν Χρυσοπλέβρη. Ἀλλὰ κι' ὁ διάδοχος τοῦ Σείτων, ὁ Οὐάρδος, τόσον ἀγαποῦσε τὸν Σολωμό, ὥστε τὸν δεχόταν στὸ παλάτι καὶ συνωμιλοῦσε ἐπὶ ὧρες μαζύ του. Ἡ κακὲς γλῶσσες λένε πὼς ἔπιναν μαζὺ καὶ πὼς πολλὲς φορὲς τοὺς βρῆκαν στουπὶ στὸ μεθῦσι. Ὁπωσδήποτε, δὲν εἶνε πειὰ μυστικὸ πὼς ὁ Σολωμὸς ἔπινε πολὺ καὶ πὼς πέθανε ἀλκοολικός. Τὸ ἴδιο λέγεται καὶ γιὰ τὸν Οὐάρδο. Ὥστε φαίνεται πὼς μιὰ ἀμοιβαία κλίσι τοὺς ἕνωνε. Συνέβη μάλιστα νὰ τὰ χαλάσουν κάποτε ἀπάνω στὸ ποτὸ καὶ φαίνεται πὼς εἶπαν καὶ βαρειὲς φράσεις συναμεταξύ τους. Ὁ Σολωμὸς ὅμως ζήτησε συγγνώμη, καθὼς κι' ὁ Οὐάρδος ἀπὸ τὸν Σολωμὸ κι' ἔτσι ἡ φιλία τους ἀνασυνδέθηκε θερμότερη.

Ὁ Σολωμός, πνεῦμα ποὺ λάτρευε τὴν τάξι, τὴν ἱεραρχία καὶ τὴν καλῶς ἐννοουμένη ἐλευθερία, δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ νὰ θαυμάζη τοὺς Ἄγγλους, ποὺ τόσον εἶχαν ἐκπολιτίσει καὶ προαγάγει τὴν Ἑπτάνησο. Γιὰ τοῦτο δὲν ἤθελε ἀκόμη τὴν ἕνωσι κι' ἀντιπαθοῦσε τοὺς Ριζοσπάστες ποὺ τὴ ζητοῦσαν καὶ ἰδίως τὸν Ἠλία Ζερβὸ Ἰακωβάτο, τὸν φοβερὸ εἴρωνα καὶ δημοκράτη τῆς Κεφαλλωνιᾶς. Ὁ Ἰακωβάτος εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτοτυπότερους τύπους τῆς νεώτερης Ἑλλάδος καὶ θὰ μιλήσουμε γι' αὐτὸν σ' ἄλλο μας σημείωμα. Λοιπὸν ὁ Ἰακωβάτος, ἐνῶ περπατοῦσε στὴ Σπιανάδα στὰ 1849, εἶδε τὸν Σολωμὸ νἔρχεται ἀπὸ τ' ἀντίθετο μέρος καὶ νὰ ρεμβάζη. Ὁ Ἰακωβάτος δὲν χάνει καιρό· ἀνασκουμπώνεται, παίρνει στάσι εἰρωνικὴ κι' ἀρχίζει νὰ ἀπαγγέλη τοὺς φλογεροὺς στίχους τοῦ «Ὕμνου» τοῦ Σολωμοῦ, στοὺς ὁποίους καυτηρίαζε στὰ 1821 τὴ στάσι τῶν Ἄγγλων στὴν Ἑπτάνησο, τῶν σημερινῶν φίλων του:

Ἐφωνάξανε ὡς τ' ἀστέρια
τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιὰ
κι' ἐσηκώσανε τὰ χέρια
γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,

Μόλον, ποὺναι ἁλυσσωμένο
τὸ καθένα τεχνικὰ
κι' εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
ἔχει:«Ψεύτρα ἐλευθεριά».

Ὁ Σολωμὸς ἀναμέτρησε μὲ μιᾶς τὸν ἀρειμάνιο Κεφαλλωνίτη. Καίτοι δὲ εὐέξαιπτος καὶ νευρικός, προσπέρασε χωρὶς νὰ μιλήση. Ὁ Ἰακωβάτος εἶχεν ἐμφάνισι ἐπιβλητικὴ καὶ παράδοξη: Ψηλὸ καπέλλο, μαύρη ζακέττα, ἄσπρα γάντια καὶ στὸ χέρι του μιὰ φοβερὴ μαγκούρα Ἰακωβίνου. Εἶνε ὁ ἴδιος ποὺ κυλίστηκε κατάχαμα μὲ τὸν Βαλαωρίτη μέσα στὴ Βουλὴ στὰ 1870 γιὰ τοπικὲς μικροφιλοδοξίες! Εἶχε δαγκώσει τότε στὸ δάχτυλο τόσο δυνατὰ τὸν Βαλαωρίτη, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ τοῦ τὸ κόψη!... Οὐσιαστικῶς ὁ Ἰακωβάτος δὲν εἶχε τίποτε μὲ τὸν Σολωμό. Μόνο μὲ τὸν ἀδελφὸ τοῦ ποιητῆ, τὸ Δημήτριο, μποροῦσε νἄχη διαφορές, ποὺταν ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Καταχθονίων καὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας, πρωθυπουργὸς δηλαδή. Ἂς εἶνε...

Τὴν ἀκόλουθη μέρα ὁ ποιητὴς ἔτυχε νὰ γνωρίση τὸν βουλευτὴ Ζακύνθου Βερύκιο, ποὺ ἀνῆκε στὸ ριζοσπαστικὸ κόμμα καὶ ποὺ κατόπιν ἔγραψε καὶ τὴν ἱστορία τοῦ Ριζοσπαστισμοῦ στὴν Ἑπτάνησο. Ὁ Σολωμὸς δὲν ἔδειξε καμμιὰ στενοχώρια γιὰ τὴ νέα γνωριμία. Ἦταν πολὺ τυπικὸς στὶς κοινωνικὲς σχέσεις του. Ἀλλ' ὕστερα ἀπὸ λίγο, καθὼς προχωροῦσαν, ὁ Σολωμὸς σταμάτησε κι' ἀναθυμούμενος τὴ συνάντησί του μὲ τὸν Ἰακωβάτο, τοῦ λέγει:

—Εἶσαι καὶ σὺ ἀπ' αὐτούς; (Δηλαδὴ ριζοσπάστης).

—Ναί, τοῦ ἀπάντησε ὁ Βερύκιος.

Τότε ὁ Σολωμός, παίρνοντας αὐστηρὸ ὕφος καὶ κυττάζοντας τὸν Βερύκιο κατάματα, τοῦ λέει:

—Πολὺ δύσκολη καὶ πρόωρη ἡ προσπάθειά σας!

Ὁ Βερύκιος, ποὺ κατόπιν διηγόταν τὸ γεγονός, πρόσθετε:

—Σᾶς βεβαιῶ πὼς μοῦκαναν τεραστία ἐντύπωσι ἡ λέξεις ἐκεῖνες. Μοῦ φάνηκε συγχρόνως πὼς τὸ βλέμμα του διαπέρασε τὴν καρδιά μου!

Ἡ λέξεις αὐτές, λεγόμενες ἀπὸ τὸν ποιητὴ τοῦ «Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας», ἀπὸ τὸν παλαιὸ φιλελεύθερο καὶ δημοκρατικὸ Σολωμό, εἶχαν μεγίστη σημασία. Ἦταν λέξεις ζυγιασμένες καὶ βγαλμένες ἀπὸ βαθειὰ παρατήρησι καὶ μελέτη τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου. Γιὰ τοῦτο, ὅταν εἶδε πὼς ὁ ριζοσπαστισμὸς κάθε μέρα κατακτοῦσε ἔδαφος καὶ πὼς τὰ λαϊκὰ στοιχεῖα μὲ ἐνθουσιασμὸ εἶχαν ἀσπασθεῖ τὴν ἰδεολογία του, ὁ ποιητὴς κινῶντας περίλυπα τὸ κεφάλι του, εἶπε σὲ κείνους ποὺ τὸν ρώτησαν γιὰ τὴ ριζοσπαστικὴ κίνησι καὶ τὴν ἕνωσι:

—Πιθανῶς οἱ ριζοσπάστες νἄχουν δίκηο· ἀλλ' οἱ Ἑπτανήσιοι μιὰ μέρα θὰ κλάψουν πικρὰ γιὰ τὴν ἕνωσι...

Κατὰ πόσον ὁ ποιητὴς εἶχε δίκηο ἢ ὄχι, δὲν μπορεῖ ν' ἀπαντήση κανεὶς εὔκολα. Πάντως ἡ Ἑπτάνησος εἶχε προορισθεῖ ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν ἕξωσι τοῦ Ὄθωνος στοὺς φανατικοὺς Ἄγγλοφίλους, ποὺχαν κηρύξει τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1862 στὴν Ἀθήνα κι' εἶχαν διώξει τὸν Ρωσσόφιλο βασιλέα.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΙΧΟΙ

ΓΑΛΗΝΗ

Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἕνα κῦμα
εἰς τὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά.
Λὲς κι' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
μέσ' στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

Η ΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

ΕΒΡΑΪΚΑ ΓΝΩΜΙΚΑ

—Νὰ σέβεσαι πάντα τὴ γυναῖκα σου καὶ θὰ εὐτυχήσης. Γιατὶ ἡ εὐτυχία μονάχα γιὰ χάρι τῆς γυναίκας μπαίνει σ' ἕνα σπίτι.

—Πρόσεχε νὰ μὴ στενοχωρῆς τὴ γυναῖκα σου, γιατὶ εἶνε εὔκολη στὰ κλάψματα καὶ θλίβεται μὲ τὸ παραμικρό.

—Ἡ ὡμορφιὰ εἶνε μάταιη κι' ἡ χάρι ψεύτικη. Μονάχα ἡ θεοφοβούμενη γυναῖκα ἀξίζει νὰ ἐγκωμιάζεται.

—Νὰ τρῶς λιγώτερο ἀπ' ὅσο ἐπιτρέπουν τὰ χρήματά σου, νὰ ντύνεσαι σύμφωνα μὲ τὴν κατάστασί σου, ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζεσαι τὴ γυναῖκα σου καλύτερα ἀπ' ὅσο τὸ ἐπιτρέπουν τὰ μέσα σου.

—Ὅταν ἕνας ἄντρας χωρίζει τὴ γυναῖκα του, οἱ ἄγγελοι τοῦ Κυρίου χύνουν δάκρυα.

—Νὰ ἀγαπᾶς τὴν ἐργασία καὶ νὰ μὴ ζητᾶς νὰ ὑψωθῆς ἀπάνω ἀπὸ τὸν διπλανό σου.

—Ὅποιος ὀργίζεται, ἂν εἶνε σοφός, χάνει τὴ σοφία του, καὶ ἂν εἶνε προφήτης, χάνει τὸ προφητικό του δῶρο.